

NAGİHAN GÜR**

J. W. Redhouse'un Kaleminden Osmanlı Şiirinin Unutulmuş Bir Müdafaanamesi: "Turkish Poetry"*

A Forgotten Apology of Ottoman Poetry from the pen of
J. W. Redhouse: "Turkish Poetry"

Ö Z E T

Bu çalışma, J. W. Redhouse'un "On the History, System and Varieties of Turkish Poetry" (1879) başlıklı makalesini tartışmaya açmaktadır. Bu makale, Josef von Hammer-Purgstall'ın *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst* (1836-8), M. Servan de Sugny'nin *La Muse Ottomane* (1853) ve Dora d'Istria'nın *La poésie des Ottomans* (1877) adlı çalışmalarından sonra Batı'da Osmanlı şiirini müstakil olarak ele alan ilk makaledir. Redhouse'un bu makalesi, o dönemde Batı'daki "barbar Türk" imajına bir tepki olarak kaleme alınmıştır. Redhouse, "Turkish Poetry" ile Türklere karşı oluşturulan bu olumsuz algıyı yıkmaya çalışırken bir yandan da Osmanlı şiirinin tarihselliğini konu edinen ilk eleştirel çalışmayı ortaya koymuştur. Redhouse'un "Turkish Poetry" başlıklı makalesinin içeriğinin, söyleminin ve Osmanlı edebiyat tarihi yazınındaki yerinin analiz edileceği bu makalede, Batı'daki Osmanlı edebiyatı literatürünün nasıl bir motivasyonla üretildiği ve Redhouse'un makalesinin bu literatüre nasıl bir katkı sağladığı ortaya konulmuştur.

ANAHTAR KELİMELE R

J. W. Redhouse, "Turkish Poetry", E. J. W. Gibb, 19. yüzyıl, Osmanlı şiiri, Türk imajı.

ABSTRACT

This article analyses J. W. Redhouse's article "On the History, System and Varieties of Turkish Poetry" (1879), the first comprehensive work on Ottoman poetry in the West after the works of Josef von Hammer-Purgstall's *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst* (1836-8), M. Servan de Sugny's *La Muse Ottomane* (1853) and Dora d'Istria's *La poésie des Ottomans* (1877). Redhouse's article responded to the negative representation of Turks who were portrayed as "barbarians" by certain writers of his time. Redhouse aims to change these negative perceptions of Turks and thereby puts forward the first critical study on the historiography of Ottoman poetry. In this piece, I examine the context and discourse of Redhouse's "Turkish Poetry". I will also examine the main motivations of the Western literary corpus on Ottoman literature and the contribution of Redhouse's article to this corpus.

KEYWORDS

J. W. Redhouse, "Turkish Poetry", E. J. W. Gibb, 19th century, Ottoman poetry, image of the Turks.

* Makalenin Geliş Tarihi: 24.01.2019 / Kabul Tarihi: 09.03.2019.

** Öğretim Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (nagihan.gur@asbu.edu.tr), Orcid Id: 0000-0001-6540-1102.

Giriş

J. W. Redhouse, 23 Ekim 1885 tarihinde Osmanlı edebiyatı uzmanı E. J. W. Gibb'e bir mektup yazar¹. Mektubunda bir süredir *Mızraklı İlmihal*'i okumakta olduğundan bahseden Redhouse, Osmanlı topraklarında hemen her çocuğun *Mızraklı İlmihal* okuyarak büyüdüğünü söyler. Böylelikle ilmihal geleneğinin Osmanlı'daki önemine vurgu yapan Redhouse, Gibb'in dikkatini *İlmihal*'in bazı bölümlerine yönlendirir. Gibb'den, özellikle kadınların maneviyatı ve yeni doğmuş bebekler hakkındaki bölümleri detaylı bir şekilde okumasını ister ve bu konulara, "On the History, System and Varieties of Turkish Poetry" (1879) başlıklı makalesinde yer verdiğini söyler². Redhouse'un Gibb'e yazdığı bu mektup, bugün neredeyse çok az bilinen makalesi, "Turkish Poetry" hakkında birincil ağızdan bilgi vermesi açısından önemlidir.

Genellikle sözlükbilimi alanında yaptığı çalışmalarla tanınan Redhouse, aralarında gramer kitabı, çeşitli konularda yazılmış makaleler ve farklı dillerde şiir çevirileri olan zengin bir külliyat oluşturmuş ve eseriyle 19. yüzyılın oryantalist çalışmalarına önemli katkılar sağlamıştır.³ Doğu kültürüne ilişkin birikimini yansıtan bu çok yönlü külliyat içerisinde, "On

¹ Bu mektup, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nde şu tasnif numarasıyla yer almaktadır: Add 4251/1164. İran edebiyatı ve tarihi uzmanı E. G. Browne [1862-1926] bu mektubu, Redhouse'un İngilizceye çevirdiği, *The Pearl-Strings; A History of the Resûliyy Dynasty of Yemen* (1906) adlı kitabın ön sözünde yayımlamıştır. bkz: Redhouse, 1906, xxi-xxviii.

Redhouse'un söz konusu mektubuna ve ikili arasındaki bilgi paylaşımına farklı bir bağlamda değinen güncel bir yaygın için bkz: Gür 2018a.

² Gibb, bu tarihten önce Redhouse'un makalesinden haberdardır. Zira Redhouse'un söz konusu makalesine ve bu makalede kadının maneviyatına ilişkin yürütülen tartışmalara 1882'de yayımladığı *Ottoman Poems* adlı antolojisinin ön sözünde değinmiştir.

³ Bunlar arasında, *A Simplified Grammar of the Ottoman-Turkish Language* (1884), *Grammaire raisonnée de la langue ottomane* (1846), "A Vindication of the Ottoman Sultans Title of Caliph" (1877), "On the Significations of the Term 'The Turks'" (1878), *The Mesnevî* (1881), *The L-Poem of The Arabs* (1881), *A History of the Resûliyy Dynasty of Yemen* (1906) adlı eserleri yer alır. Redhouse'un yayım faaliyetleri, bu eserlerle sınırlı değildir. "The Making of a Perfect Orientalist?" başlıklı makalesinde Carter V. Findley, Redhouse'un 1826-1909 yılları arasındaki yayımlarını listelemiştir. Carter V. Findley'in makalesinin Türkçe çevirisi için ayrıca bkz: Findley, 1998.

the History, System and Varieties of Turkish Poetry" başlıklı makalesinin önemli bir yeri vardır. Bu makale, Redhouse'un Royal Asiatic Society üyesi⁴ olarak 12 Ocak 1879 tarihinde gerçekleştirdiği bir konuşmasının yazıya aktarılmış metnidir⁵. 61 sayfalık bu uzun makale, 1879 tarihinde *The Transactions of the Royal Society of Literature*'da yayımlanmış ve daha sonra aynı yıl Harrison and Sons Basimevi tarafından bir fasikül halinde yeniden basılmıştır.⁶ Redhouse'un söz konusu makalesini merkeze alacağım bu yazıda, 19. yüzyılda İngiltere'deki Osmanlı kültürü çalışmalarının nasıl bir motivasyonla üretildiğini ve bu çalışmalar içerisinde Redhouse'un makalesinin nerede durduğunu ortaya koymaya çalışacağım. Öncelikle, "Turkish Poetry"nin üretildiği bağlamı tartışmaya açmak yerinde olacaktır.

Osmanlı-İngiltere ilişkilerinin politik açıdan yoğunlaştığı, Osmanlıların Avrupa basınında daha görünür olmaya başladığı 19. yüzyılda⁷, Osmanlı kültürü şarkiyat araştırmalarının odağına yerleşmiş ve bu alanda birtakım bilimsel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Redhouse'un "Turkish Poetry" (1879) başlıklı makalesi, E. J. W. Gibb'in *Ottoman Poems* (1882), "Ottoman Literature" (1888) ve *A History of Ottoman Poetry* (1901-1909) adlı çalışmaları ile C. Wells'in *The Literature of the Turks* (1891) adlı seçkisi bu dönemde üretilmiş önemli eserlerdendir. Söz konusu çalışmaların ortak amacı, o dönemde Osmanlı'ya karşı uyanan ilgi ve merakı bilimsel yayınlarla temellendirmek ve Batılı okurlara Osmanlı kültürünü öğrenecekleri nitelikli kaynaklar sunmaktır. Bu çalışmalardan önce

⁴ Royal Asiatic Society, 19. yüzyılda Avrupa'da Şarkiyat araştırmalarının yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla kurulan topluluklardan biridir. bkz: Said 2016: 53.

⁵ *The Morning Post* adlı gazetenin 13 Şubat 1879 tarihli sayısında Redhouse'un bu konuşması hakkında yayımlanmış kısa bir haber metni yer almaktadır (7). Gazete hakkında detaylı bilgi için bkz:

<https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/titles/morning-post> (E.T.: 05.02.2019).

⁶ "Turkish Poetry", fasikül olarak basılmış olsa da bir makale formatındadır. Bu sebeple söz konusu kaynak, çalışmamız boyunca -basimevi bilgisiyle verildiği kaynakça dışında- tırnak içerisinde alıntılanmıştır. Redhouse'un, yazımızda yer verdiğimiz ve fasikül hâlinde basılan diğer makaleleri için de benzer bir uygulama yapılmıştır.

⁷ Bu görünürlüğü, Osmanlı şiirinin İngiliz basınındaki temsili üzerinden tartışan bir çalışma için bkz: Gür 2019.

Batı'da, Osmanlı şiirini müstakil olarak konu edinen birtakım önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunlar, Joseph von Hammer-Purgstall'ın *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst* (1836–8), M. Servan de Sugny'nin *La Muse Ottomane* (1853) adlı antolojileri ile Dora d'Istria'nın *La poésie des Ottomans* (1877) adlı çalışmasıdır⁸. Osmanlı şiirinin genel karakteristiğini konu edinen ve daha çok şairler sözlüğü olma özelliği gösteren bu çalışmalar, 19. yüzyılda Batı'da Osmanlı şiiri üzerine yapılan çalışmalara öncülük etmiştir. Hammer ve Sugny'nin seçkilerini kendilerine model alan Redhouse, Gibb ve Wells gibi oryantalistler, yaptıkları yayınlarla Osmanlı kültürüne ilişkin farklı dikkatler ortaya koymuş ve söz konusu seçkilerin ötesine geçmeye çalışmışlardır.

Bu çalışmalar içerisinde Redhouse'un "Turkish Poetry" başlıklı makalesinin önemli bir yeri vardır. İngiltere ve Osmanlı arasında bir tür "iletişim aracı" rolü üstlenen Redhouse, Osmanlı kültürü üzerine yaptığı çalışmalarla "Türkler ve İngilizce konuşan dünya arasındaki iletişim bariyerlerini yıkmayı amaçlamıştır" (Findley 1979: 587). Batı'da, Türklere ve Müslümanlara karşı sergilenen "dinsel ve ırksal nefretle" mücadeleyi kendisine amaç edinen Redhouse⁹, "Turkish Poetry" ile yaratılmış bu olumsuz algıyı yıkmaya ve Türklerin "barbar" olmadıklarını ispatlamaya çalışmıştır.

Batı'da Türklerin barbar olduğuna ilişkin algının ortaya çıkışı 11. yüzyıla kadar uzanır. Bu yüzyılda Bizans İmparatoru Alexius Comnenus,

⁸ Bu çalışmalardan başka Türk dili ve edebiyatını konu edinen Batılı kaynaklar için bkz: G. B. Donaldo, *Della letteratura di Turchi* (1688); G. B. Toderini, *Letteratura turc-hesca* (1787); Dora d'Istria, *La poésie des Ottomans* (1877); V. D. Smirnov, *Turetskaya Literatura* (1891); P. Horn, *Moderne Türkische Literatur* (1900), Edwin Arnold, *A Simple Transliteration Grammar of the Turkish Language* (1877), Arthur Lumley David, *Grammar of the Turkish Language* (1832), Charles Boyd, *The Turkish Interpreter* (1842). Bu kaynaklardan söz eden makaleler için bkz: Okuyucu 2007: 604 ve Bowen 1945: 43-44.

⁹ Redhouse kendisine bu yönde bir amaç edindiğini, Murray'a yazdığı 31 Temmuz 1879 tarihli bir mektupta dile getirmiştir. Bu bilgiye ve söz konusu mektubun bir kısmına Carter Findley, "The Making of a Perfect Orientalist?" başlıklı makalesinde yer vermiştir. Findley, Redhouse'un bu düşüncelerini *English and Turkish Dictionary* (1856)'sinin ön sözünde de dile getirdiğinden bahseder. bkz: Findley 1979: 587 ve 596.

1088 tarihinde Flandern Kontu I. Robert'a yazdığı mektubunda Hristiyanlığın tehdidi olarak gördüğü Türkleri, "acımasız", "barbar" ve "yıkıcı" olarak tanımlamıştır (Kuran-Burçoğlu 2010: 23). Türkler hakkındaki bu olumsuz algı, birtakım dönüşümlere uğrayarak 15. yüzyıla taşınmış ve İstanbul'un fethiyle birlikte daha görünür olmaya başlamıştır. Osmanlıların şehrin kültürel mirası üzerindeki dönüştürücü tasarrufları, Türklerin "barbar" karakterleriyle ilişkilendirilmiş ve böylelikle "medenî" Batı'nın karşısında "medeniyetten yoksun" bir Doğulu imajı yaratılmıştır.¹⁰ Osmanlı'nın siyasi alanda etkinliğini arttırdığı 16. yüzyılda Osmanlılar/Türkler, Avrupa'nın gündeminde daha yoğun bir şekilde yer almaya başlamıştır. Osmanlı'ya karşı duyulan "korku" ve "hayranlık" duygusu bu dönemde Türklere karşı olumlu ve olumsuz iki karşıt algının yaratılmasını sağlamıştır. Orta Avrupa'da yükselmeye başlayan; sanat, edebiyat ve tarih gibi alanlara yansıyan bu ikili algı, 17. ve 18. yüzyıllara da taşınmıştır. 18. yüzyıl sonuna gelindiğinde ise bu algı daha olumlu bir seyir göstermiştir. Bu yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan *Turquerie* ya da *Turcophilie* akımı¹¹, sanattan mimariye, giyim-kuşamdan müziğe pek çok alanda Türklere özgü değerlerin temsil bulmasını sağlamıştır. Bu akımın etkisiyle Avrupa'da Türk kültürüne bir sempati uyanmaya başlamıştır. Bu sempati, 19. yüzyılda yeniden bir dönüşüme uğramış ve böylelikle farklı Avrupa ülkelerinde farklı Türk algıları ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda, Rusya'nın güçlenmesi ve Rus siyasetinin Avrupa üzerindeki etkileri de Batı'daki Türk algısının dönüşümünde etkili olmuştur. Bu yüzyılda gerçekleşen 1853-56 Kırım Savaşı ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşının

¹⁰ Batı dünyasını önemli bir ölçüde etkileyen bu olay, o dönemden itibaren çeşitli anlatılara konu edilmiştir. Fethin etkileri, 19. yüzyılda da güncelliğini korumuştur. Osmanlı edebiyatı uzmanı E. J. W. Gibb'in Osmanlı kültürü çalışmalarına Hoca Sadeddin Efendi'nin *Tâcüt-tevârih*'indeki İstanbul'un fethi kısmını çevirerek başlaması bu bağlamda bir tesadüf değildir. *The Capture of Constantinople* (1879) adıyla yayımlanan bu eser, Redhouse'un ilgisini çekmiş ve ikili arasındaki dostluğun başlamasına vesile olmuştur (Alexander 1934: 26).

¹¹ Oryantalist sanatçıların ürettiği bu akım daha çok sanat ve mimari alanlarında yaygınlık göstermiştir. *Turquerie* akımını tarihsel perspektif içerisinde yorumlayan kapsamlı bir çalışma için bkz: Avcıoğlu 2011.

Avrupa siyaseti üzerindeki etkileri, Osmanlı'yı Avrupa'nın, özellikle İngiltere'nin gündemine taşımıştır.¹²

Doğu'nun gizemli dünyasını Batı'ya açan *Binbir Gece Masalları* ile belirli bir elit bir kesimin okuduğu egzotik seyahat anlatıları da Batı'daki Türk algısının şekillenmesinde rol oynamıştır. Bu anlatılar, Batılı okurların zihninde tembel, câhil, geri kalmış ve despotik bir Doğulu imajının yerleşmesini sağlamıştır.¹³ Diğer yandan bu anlatılar, seyyahların, şairlerin ve bazı şarkiyatçıların yazınuna ilhâm vermiş ve onların Doğu'yu ve onun önemli bir parçası olan Osmanlı'yı bilme meraklarını körüklemiştir.¹⁴

Türk algısının çeşitlenmesinde Avrupa'da ortaya çıkan yeni oryantalist ekollerin¹⁵ ve bu ekollere mensup araştırmacıların yaptığı çalışmaların da önemli bir rolü vardır. Redhouse'un "Turkish Poetry" adlı makalesi bu çalışmaların içerisinde yer almaktadır. Bu makale, Türklere ilişkin Avrupa'da yaratılmış olumsuz algıları Batı yazınında edebiyat bağlamında

¹² Buradaki genel tarihsel perspektif, Nedret Kuran-Burçoğlu'nun "A Glimpse at Various Stages of the Image of The Turk in Europe:" başlıklı makalesinden özetlenmiştir. Bu kısımda, ayrıca, Roderic H. Davison'un "Türkiye'nin Batı'daki Tarihsel İmajı" (1993) adlı makalesinden de faydalanılmıştır. Davison'un makalesinin orijinali için bkz: Davison, "The Image of Turkey in the West" (1981). "Barbar Türk" adlandırmasının İstanbul'un fethiyle birlikte hangi bağlamlarda kullanıldığı hakkında bilgi için ayrıca bkz: Bisaha 2004: 70-78. Türk imajını farklı perspektiflerden ele alan yazıların yer aldığı derleme çalışmalar için bkz: Soykut 2010 ve Kumrular 2005. Osmanlı/Türk imajının Batı'daki yorumlanması hakkında ayrıca bkz: Chew 1937 ve Çırakman 2001. Batı'daki Türk algısı ve Şeyzâde Mustafa'nın ölmünü İngiliz tiyatro oyunları üzerinden tartışan bir çalışma için bkz. Erkoç 2016.

¹³ Bu konudaki tartışmalar için bkz: Çiçektakan 2014: 72, 92-93.

¹⁴ Gibb, *Binbir Gece Masalları*'nı okuduktan sonra Doğu edebiyatlarına ilgi duymaya başlamıştır. bkz: Browne, 1912 ve Woodhead, 2004. Gibb, bu merakını biraz daha ileri götürmüş ve Aziz Efendi'nin *Muhayyelât*'inin bir kısmını İngilizceye çevirmiştir. bkz: Gibb, *The Story of Jewad*, 1884.

¹⁵ 19. yüzyılda Fransa, İngiltere, Avusturya, İtalya ve Hollanda'da şarkiyat araştırmalarının saygınlığının arttırmak amacıyla birtakım cemiyetler kurulmuştur. Bunlar arasında, Royal Asiatic Society, Societe Asiatique ve Deutsche Morgenlandische Gesellschaft'ın önemli bir yeri vardır. Söz konusu cemiyetler, Avrupa'da akademik şarkiyatçılığın yaygınlaşmasına ve bu alandaki yayınların artmasına destek sağlamıştır (Said 2016: 53).

sorunsallaştıran ilk kapsamlı çalışmalardan birisidir. Bu konu, Redhouse'dan önce, 19. yüzyılın önemli Macar oryantalisti Ármín Vámbéry (1832-1913)'nin gündeminde de yer almıştır. Vámbéry, *Allgemeine Zeitung* adlı ulusal Alman gazetesinin 13 Temmuz 1877 tarihli sayısında, Türkler hakkında, "Hat der Sultan der Türkei doch Recht sich "Khalife" zu nennen?"¹⁶ (1877: 2931) başlıklı Almanca bir yazı yayımlamıştır. Redhouse'un "Turkish Poetry"i kaleme almasında Vámbéry'nin söz konusu yazısının önemli bir rolü vardır. Vámbéry bu yazısını, halk arasında saygınlığı olan, eğitilmiş birkaç İngiliz parlamento üyesinin Türkler hakkındaki temelsiz iddialarını çürütmek için kaleme almıştır.¹⁷ Bu iddiaların ilki, Türklerin eğitimsiz, edebiyattan ve şairlerden yoksun barbarlar olduklarına ilişkin iddiadır. İkinci iddia ise, söz konusu parlamento üyelerinin Osmanlı sultanlarının kendilerini halife olarak adlandırmalarının uygun olmadığı şeklindeki görüşüdür. Vámbéry yazısında, bu alana gönül vermiş bazı araştırmacıların bu iddialara birtakım cevaplar verdiklerini söyler. Bu bağlamda, Redhouse'un "A Vindication of the Ottoman Sultans Title of Caliph" (1877) başlıklı makalesine atf yapar ve bu konuda geliştirdiği

¹⁶ "Sultan'ın Kendisini "Halife" Olarak Adlandırmaya Hâlâ Hakkı Var Mıdır?"

¹⁷ Vámbéry'nin makalesindeki ilgili kısmın özgün çevirisi/aktarımı şöyledir: En çok Müslüman tebaya sahip olan İngiltere'nin politikacılarının İslamiyetin geçmişinden ve bugününden ve Türklerin din ve devlet işlerindeki durumundan neredeyse hiç anlamadıkları bilinen bir gerçektir. Bu durum özellikle son zamanlarda daha fazla öne çıkmıştır. Önde gelen parlamento üyeleri ve İngiliz bakanlar Yakındoğu'ya seyahatler gerçekleştiriyor ve orada birkaç hafta harcıyorlardı. Bu birkaç hafta içerisinde o yörenin insanına, giyimine kuşamına, dinine, siyasi kurumlarına ilişkin bilgiler elde ediyorlar ve evlerine geri döndüklerinde edindikleri ütöpik deneyimlerle dolu seyahat çantalarını kendi vatandaşlarının önüne seriyorlardı. Birkaç haftada bu bölgeleri her yönüyle tanıyıp kendi vatandaşlarına bilmişlik taslıyorlardı. Biz, bilgili ve oldukça olgun yaratılışa sahip bir lordun kendini nasıl komik bir duruma düşürdüğünü gördük. Bu lord, seçmenlerine yaptığı bir basın açıklamasında şunu söylemiştir: Türkler, edebiyatları olmadığı ve hiçbir şair yetiştirmedikleri için barbardır." (Vámbéry 1877: 2931).

Vámbéry'nin bu tartışmaların tamamına, makale kapsamını aştığı için, burada yer verilmeyecektir. Makalenin içeriği için bkz: https://digipress.digitale-sammlungen.de/view/bsb00085370_00181_u001/1 (E.T.: 19.11.2018).

Vámbéry'nin yazısını okumada ve Türkçeye aktarımını sağlamada bana yardım eden değerli meslektaşım Dr. Selim Tezcan'a çok teşekkür ederim.

karşıt argümanları Redhouse'un görüşleriyle destekler. Redhouse, "Turkish Poetry"de Vámbéry'nin söz konusu gazete yazısına atıf yapmış ve böylelikle Vámbéry'nin bir gazete sütunu çerçevesinde yürüttüğü tartışmaları İngiliz yazınına taşımıştır (Redhouse 1879: 16). Vámbéry ve Redhouse'un söz konusu yazılarında birbirlerine atıf yapmaları¹⁸, bu iki önemli şarkiyatçının Batı'daki Türk aleyhtarlığına karşı geliştirdikleri ortak hassasiyeti göstermesi açısından önemlidir.

"Turkish Poetry"nin Osmanlı Kültür Tarihi Yazımındaki Yeri

Redhouse'un dil ve sözlük çalışmalarının yanı sıra Osmanlı şiiri üzerine belirli bir mesai harcadığını gösteren ve bugün neredeyse hiç bilinmeyen makalesi, "Turkish Poetry"¹⁹, İngiltere'de Osmanlı'ya karşı uyanan ilgiyi anlamlandırmak ve bu coğrafyada Osmanlı kültürü üzerine yapılmış çalışmaları yorumlamak adına önemli bir yerde durmaktadır. Ağırlıklı olarak Osmanlı şiirini ele alan bu makale²⁰, İngiltere'de bu konu üzerine yayımlanmış ilk kapsamlı eleştirel çalışmadır. Bu yönüyle, İngiltere'deki akademik Osmanlı edebiyatı çalışmalarının başlangıcı sayılabilir. Bu makale, en genel tanımıyla, Osmanlıların/Türklerin²¹ barbar olmadıklarını, aksine kendilerine özgü nitelikli bir kültüre sahip

¹⁸ Redhouse makalesinde, Vámbéry'nin ismini zikretmeden, yalnızca *Allgemeine Zeitung*'daki ilgili yazıya gönderme yapmıştır (Redhouse 1879: 16).

¹⁹ Redhouse'un bu makalesine, Carter Findley, "The Making of a Perfect Orientalist?" (1979) başlıklı makalesinde ve Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ne yazdığı "Redhouse, Sir James William" maddesinde (2007) değinmektedir. Redhouse'un makalesini kısaca tanıtan bir diğer kaynak için bkz: Tuncer, 2012. Bunların dışında söz konusu makalenin modern Osmanlı edebiyatı araştırmalarında kaynak olarak pek kullanılmadığı görülmektedir.

²⁰ Redhouse, makalesinin giriş kısmında Arap ve Fars edebiyatlarına ve bunların Batı'daki algısına ilişkin birtakım genel bilgilere yer vermiştir (Redhouse 1879: 3-4).

²¹ Redhouse makalesinde, 19. yüzyılda Osmanlı terimi ile bir arada kullanılan, "Turks" adlandırmasını kullanmayı tercih etmiştir. Redhouse bu adlandırmayla kimlere işaret ettiğini, "The Turks, the Ottoman Turks, the Turkish speaking and Turkish writing Muslim Ottomans" [Türkler, Osmanlı Türkleri, Türkçe konuşan ve yazan Müslüman Osmanlılar] (Redhouse 1879: 4) şeklindeki açıklamalarıyla detaylandırmıştır.

Redhouse, ayrıca, "On the Significations of the Term 'The Turks'" (1878) başlıklı makalesinde Türk adlandırmasının kökenlerini tartışmıştır.

olduklarını ortaya koymak amacıyla yazılmış bir *müdafaanamedir*. Redhouse, makalesinin başından sonuna kadar Türklerin bilime, sanata ve edebiyata yaptığı katkıları romantik ve taraflı bir söylemle dile getirmiş ve böylelikle idealize edilmiş bir Türk portresi ortaya koymuştur. Bu taraflı ve romantik söylem, zaman zaman okuru makalede ileri sürülen görüşlerin sıhhatini sorgulamaya iter. Ancak Redhouse'un sergilediği bu tavır, o dönem bağlamında bir anlam kazanmaktadır. Nitekim Carter V. Findley, Redhouse'un çalışmalarındaki romantizmi ve "Türkofilliği"ni dönemi bağlamında değerlendirir ve Redhouse'un çağdaşı kimi şarkiyatçıların da Türk merkezli bir bakış açısına sahip olduklarını belirtir (Findley 1979: 586).

Redhouse'un makalesi, İngiltere'de kendisinden sonra üretilen Osmanlı kültürü çalışmaları üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Gibb'in *A History of Ottoman Poetry*'den önce yayımladığı antolojisi *Ottoman Poems*'in ön sözü Redhouse'un makalesinin etkisini yoğun bir şekilde yansıtmaktadır²². Gibb bu ön sözde, kendisinden önce bu alandaki ilk ciddi çalışmayı Redhouse'un "Turkish Poetry" ile yaptığını dile getirir. Redhouse'un bu makalesini, Türklerin barbar olduklarını söyleyen heyecanlı bir konuşmacının yersiz ithamlarını çürütmek için kaleme aldığını söyler (Gibb 1882: vii). Gibb, "Turkish Poetry"nin başarılı bir çalışma olduğunu, ancak oryantalist olmayan ortalama okura hitap etmediğini belirtir (Gibb 1882: ön söz). *Ottoman Poems*'in ön sözünde Gibb, tıpkı Redhouse gibi, Türklerin barbar oldukları şeklindeki ithamları merkeze almış ve Osmanlıların güçlü bir edebiyata sahip olduklarını kanıtlamaya çalışmıştır. Gibb, daha sonra yayımladığı "Ottoman Literature" ve *A History of Ottoman Poetry* adlı çalışmalarında ise Redhouse'un bu romantizminden uzaklaşmış ve Osmanlıların kendilerine özgü edebiyatları olup olmadığı sorunsalını farklı düzlemlerde ve daha eleştirel bir perspektifle tartışmaya açmıştır²³.

²²Gibb'in Osmanlı kültürü ile kurduğu ilişkide Redhouse'un önemli bir rolü vardır. Gibb ve Redhouse'un arasında gerçekleşen bilgi ve kaynak alışverişi için bkz: Gür 2018a.

²³Gibb'in Osmanlı edebiyatı üzerine yaptığı çalışmaları, Tanzimat yazını bağlamında değerlendiren ve Gibb'in eserlerinin yazım süreçlerine ışık tutan güncel bir çalışma için bkz: Gür 2018b.

Redhouse'un makalesinin amacıyla örtüşen bir diğer çalışma, Charles Wells'in 1891 yılında yayımladığı *The Literature of Turks* adlı seçkisidir. Wells bu seçkisinde, tıpkı Redhouse ve Gibb gibi, "barbar Türk" imajını ve Türklerin edebiyatları olup olmadığı şeklindeki tartışmaları merkeze almıştır (Wells 1891: xi). Wells, Türkler hakkındaki yanlış kanıları, Türk dili ve edebiyatı ile ilgili kaynak eserlerin, gramer kitaplarının ve sözlüklerin yeterli sayıda ve nitelikte olmamasıyla ilişkilendirir. Avrupalıların Türklerin yazdıkları eserleri okuyamadıklarını ve bu sebeple Türklerin edebiyatları olmadığı şeklinde yanlış kanılara sahip olduklarını söyler. Wells, bu yanlış kanıları değiştirmek adına *The Literature of Turks*'ü hazırlar ve Türk edebiyatından seçtiği farklı örnekleri bir araya getirerek nitelikli bir seçki oluşturmaya çalışır. Wells, Redhouse'un *A Turkish and English Lexicon* adlı sözlüğünün 1880 baskısına yazdığı ön sözde de Türkler hakkında Batı'da yerleşmiş olumsuz algıları gündemine taşır. Osmanlı İmparatorluğunun dilinin İngilizler tarafından ihmal edildiğini söyleyen Wells, İngiltere ve Osmanlı arasında politik ve ticari ilişkilerin gelişmesi için Türkçe öğrenmenin önemine vurgu yapar. Bu ön sözde Wells, Redhouse'un tartışmalarına paralel bir şekilde, Türklerin tarih, edebiyat, coğrafya, astronomi ve çeşitli bilim alanlarında pek çok eser verdiklerini, ancak en büyük başarıyı tarih yazımı alanında gösterdiklerini söyler. Wells'in buradaki tutumu, Redhouse'un "Turkish Poetry"de sergilediği romantik söylemiyle kısmen örtüşmektedir.

Görüldüğü üzere, her biri Royal Asiatic Society'nin üyesi olan ve Batı'da Osmanlı'nın özgün bir dili ve edebiyatı olduğu fikrini yerleştirmeye çalışan bu üç önemli ismin ortaya koyduğu çalışmalar, belirli bir düzeyde, müşterek bir amaç etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda, Redhouse'un bir savunma olarak kaleme aldığı yarı bilimsel makalesi, "Turkish Poetry"yi, İngiltere'de Osmanlı kültürü üzerine kafa yoran şarkiyatçılar için ortak bir zemin ve geliştirilebilir bir model olarak ele almak yanlış olmayacaktır.

Bir Sözlükbilimcinin Osmanlı Şiir Seçkisi: "Turkish Poetry"

Redhouse'un makalesinde yoğun olarak sergilediği romantik söylem, Türklerin barbar olmadığını ispatlamaya çalıştığı bölümlerde daha da görünür olur. Redhouse Türklere karşı oluşmuş önyargıları, bu topluluğun pek çok alanda gösterdiği başarıları ön plana çıkararak yıkmaya

çalışır. Türklere "barbar" diyenlerin, onların dili ve kültürleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve bu sebeple önyargılı davrandıklarını dile getirir. Türklerin sadece demir çeliği işlemekle uğraşmadıklarını söyleyen Redhouse, bu milletin kanun, teoloji, gelenek, etik, felsefe, matematik, astronomi, astroloji, coğrafya, tıp, ilaç bilimi, biyografi, sözlükbilimi ve edebiyat gibi pek çok alanda yazılı üretimleri olduğuna değinir. Bu düşüncesini farklı örnekler üzerinden somutlaştıran Redhouse, Yunanlıların henüz yazıyla tanışmadığı bir dönemde Türklerin Turan dilinde Orta Asya'da önemli eserler verdiklerini söyler. Osmanlı coğrafyasında üretilen eserleri Batı'daki örnekleriyle kıyas eden Redhouse, 13. yüzyılda yaşamış ünlü astronom Uluğ Bey'in, ilk astroloji cetveli olan *Zic*'ine atıf yapar ve bu eserin dünya literatüründeki önemine değinir. Uluğ Bey'in cetvelini, 16. yüzyıl sonunda Danimarkalı astronomi uzmanı Tycho Brahe'nin hazırladığı yıldız kataloğu, *Astronomiae instauratae mechanica*²⁴ ile karşılaştıran Redhouse, Brahe'nin kataloğunda yalnızca 777 yıldızın yer aldığını, Uluğ Bey'in cetvelinin ise daha kapsamlı olduğunu söyler (Redhouse 1879: 17).

Makalesinde Türk tarihinin önemli isimlerine temas eden Redhouse, Timur'a karşı savaşan Yıldırım Bayezid'in başarılarından ve kanun koyuculuğundan, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim, Cem Sultan ve II. Mahmud gibi Osmanlı sultanlarından söz eder (Redhouse 1879: 5). Redhouse, tartışmayı Tanzimat dönemine getirerek Türklerin "medenî" bir toplum olduklarını ispatlama yoluna gider. Eğitim, hukuk, askerî ve endüstriyel alanlardaki girişimleriyle Türklerin son elli yıldır bir modernleşme sürecine girdiklerini söyler ve makalesinde ileri sürdüğü bazı argümanları Batılılaşma zemininde tartışmaya açar. Tanzimat süreciyle başlayan bu son elli yıllık dönemde Türkiye'de entelektüel aktivitelerin artmasından, farklı dillerde yayımlanan gazetelerin, modern okulların ve Avrupa standartlarına göre yapılandırılan kanunların yürürlüğe girmesinden, gayrimüslimlerin hak ve özgürlüklerinin bu süreçlere dâhil edilmesinden söz eder (Redhouse 1879: 4, 20).

²⁴Tycho Brahe'nin kataloğu hakkında bilgi için bkz: <http://www.ianridpath.com/startales/tycho.htm>

<https://arxiv.org/abs/1003.3836> (E.T.: 15.10.2018).

Makalenin genelinde bir dilbilimci hassasiyeti takınan Redhouse, Osmanlı Türkçesinin çok dilli yapısına ve bunun bir zenginlik olduğuna vurgu yapar. Bu görüşünü, Osmanlı Türkçesini Batı dilleriyle kıyaslayarak güçlendirir. Batı dillerinin özelliklerinden, bu dillerin Yunanca ve Latince'den barındırdığı ödünç kelimeler/terimlerden söz eden Redhouse, ileri sürdüğü argümanları birtakım örneklerle destekler (Redhouse 1879: 21-23).

Redhouse, "Turkish Poetry"de tartışmaya açtığı tüm bu konuları, belirli bir bütünlük ve mantık çerçevesinde ortaya koymaz. Bu durum, makalenin konuşma metninden uyarlanmış olması ve Redhouse'un bu metni salt bilimsel kaygılarla kaleme almamış olmasından kaynaklanır. Makalenin genelinde seyreden bu parçalı yapı, Osmanlı şiir çevrileri ve yorumlarının yer aldığı bölümlerde kısmen bir düzene kavuşur. Burada Redhouse, Türk edebiyatının farklı dönemlerine odaklanır ve bu edebiyatın gücünü birtakım örnekler üzerinden tartışmaya açar. Ali Şir Nevâî'nin eserlerinden, Bâbü'r Şah'ın *Bâbü'r-nâme*'sinden, Ebü'l-Gâzî'nin *Şecere-i Türki*'sinden, Şahin Giray'dan, Tatar ve Türkmen şairlerinden söz ederek Türk dünyası edebiyatlarının gücünü ortaya koymaya çalışır. Makalesinde Köroğlu anlatılarının önemine de işaret eden Redhouse, destanın M. Chodzko tarafından yapılmış İngilizce çevirisinden söz etmeyi de ihmal etmez (Redhouse 1879: 18-19)²⁵. Bu tartışmaların ardından Mevlânâ'ya ve *Mesnevî*'sine değinen Redhouse, Mevlânâ'yı teoloji alanında önemli eserler vermiş, semanın kurucusu bir Türk yazarı olarak tanıtır (Redhouse 1879: 20). Redhouse, makalesinin Osmanlı şiirinin mistik yapısını tartıştığı başka bir bölümünde ise sûfî dervişleri, "İslâm'ın Özgür Masonları" ("Freemasons of Islâm") olarak adlandırır (Redhouse 1879: 4). Ancak Redhouse, makalesinde yer alan kimi tespitlerinde olduğu gibi, sûfîler hakkındaki bu iddialı yorumunun içini doldurmaz.

Redhouse, Türk edebiyatına ilişkin bu genel bilgileri aktardıktan sonra Osmanlı şiirinin yapısına odaklanır ve Osmanlıların/Türklerin şiir yazma becerisine sahip olduklarından bahseder. Bu yeteneğin farklı tabakalardaki temsilini kanıtlamak adına sultan şairleri örnek gösterir ve

²⁵ Söz konusu çeviri için bkz: Chodzko 1842.

Sultan Selim'den Sultan Abdülaziz'e kadar pek çok önemli Osmanlı sultanının şiir yazdığından söz eder. Bu kısımda sözü Sultan Abdülaziz döneminin Hâriciye Nâzırı Fuad Paşa'ya getiren Redhouse, Fuâd Paşa'yı²⁶ ve babası Keçecizâde İzzet Molla'yı²⁷ şairlikleriyle över. Burada İzzet Molla'nın Keşan sürgününe ve *Mihnet-keşân* adlı eserine değinir (Redhouse 1879: 5-6).

Osmanlı şiirine ilişkin bu kısa ve parçalı girişin ardından Redhouse, ufak çaplı bir şiir seçkisi sunar. On dört şiiri içeren bu seçki, 16. yüzyıldan 19. yüzyılın ilk yarısına kadar uzanır. Redhouse, bu kısımda Osmanlı şiirinin tür ve şekil özellikleri hakkında birtakım genel bilgilere yer verir (Redhouse 1879: 24-26). Makalenin bu son kısmı, Osmanlı şiirini yeni öğrenmeye başlayanlar için hazırlanmış bir el kitabı özelliği göstermektedir. Burada Redhouse, Osmanlı şiirini Batılı okurlara öğretme misyonunu biraz daha ön plana çıkarır.

"Turkish Poetry"nin son kısmında yer alan şiirler, Redhouse tarafından İngilizce başlıklarla adlandırmıştır. Söz konusu başlıkları Osmanlı alfabesi ile dizilmiş şiirler takip eder. Redhouse'un seçkisinin içeriğini somutlaştırmak adına söz konusu şiirlerin İngilizce başlıklarına, ilk ve son dizelerine burada yer vermek uygun olacaktır²⁸:

- I. Concluding Strophe of an Elegy on Sultan Selim I; by his contemporary, 'Ashiq-Pasha-Zâda. (This monarch reigned less than nine years, and died A.D. 1520.)²⁹

²⁶ 19. yüzyıl diplomatı ve siyaset adamı. Aynı zamanda şiirle de uğraştığı bilinmektedir.

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3880>
(E.T.: 18. 12.2018).

²⁷ 19. yüzyıl Osmanlı şairi.

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6375>
(E.T.: 18. 12.2018)

²⁸ Burada söz konusu şiirleri, makalede yer aldığı şekilleriyle alıntılanak uygun görülmüştür. Alıntılanmada, uzun şiirlerin ilk ve son beyitlerine, dört dizelik kısa şiirlerin ise tamamına yer verilmiştir.

²⁹ "Sultan Selim mersiyesinin son benti, çağdaşı 'Âşık Paşazâde'nin." (Bu padişah, 9 yıla yakın hüküm sürmüş ve MS 1520'de ölmüştür.)

عزمدہ نوجوان و حزمده پیر
صاحب السیف و صائب التدریر
[...]
حیف سلطان سلیمه حیف و دریغ
هم قلم آغلسون آنی هم تیغ

II. Elegy on a Lady, by Fâzil³⁰

حیف اول مست حیاته قیدک آی ساقی چرخ
جام کامه قائمه دن طولمش اجل پیمانه سی
ای زمین خوش طوت نوازش ایله ای روح الامین
کیم بو گوهرپاره بر شاه جهانک جانانه سی

III. A Quotation; by 'Izârî³¹

بر یکا کشتیگیر عشق نگار
بر یکا آتش غم آغیار
بلمزم قنغیسيله طوتشه یم
وقنا ربنا عذاب النار

Redhouse'un Âşık Paşazâde'ye attettiği bu mersiye Osmanlı şairi Kemâl Paşazâde'ye aittir. Kemalpaşazâde'nin söz konusu mersiyesini inceleyen güncel bir yayın için bkz: Ayçiçeği, 2019.

Kemâl Paşazâde, 15. yüzyıl sonu Osmanlı şairi.

<http://www.turkedebiyatisimlersonzlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6798>
(E.T.: 27.06.2019)

³⁰ "Bir kadın hakkında mersiye, Fâzil'in".

Enderunlu Fâzil, 19. yüzyıl Osmanlı şairi.

<http://www.turkedebiyatisimlersonzlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2840>
(E.T.: 18.12.2018).

³¹ "Bir Alıntı, 'Îzârî'den".

'Îzârî, 15. yüzyıl sonu Osmanlı şairi.

<http://www.turkedebiyatisimlersonzlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7534>
(E.T.: 18.12.2018).

IV. A Simile criticised; by Husni³²

لب یاره عقیق ناب دیدم
معرض اولدیلر بتون یاران
دیدیلر سنگپاره یمن او
بو ایسه گرد چشمه حیوان

V. The Alternative; by 'Akif Pasha³³

بر مراد اولمینجه بن یره گچسون عالم
نجم او مهر او مهی اولسون اثر پای عدم

VI. An Imprecation; by Fazlı³⁴

یقیل آی طارم سپهر برین
سویون آی شمع قبه زرین
بورون آی شب لباس ماتمکی
قاروب آيله حاطریکی غمگین

VII. The Mirror; by 'Izzet Molla³⁵

³² "Mecazi bir eleştiri, Hüsni'den".

Süleyman Hüsni Paşa. 19. yüzyıl Osmanlı şairi.

<http://www.turkedebiyatilismlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3298>
(E.T.: 18.12.2018).

³³ "Başka Bir Alternatif, 'Akif Paşa'dan."

'Akif Paşa, 19. yüzyılın şair ve devlet adamı.

<http://www.turkedebiyatilismlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1003>
(E.T.: 18.12.2018).

³⁴ "Bir Beddua, Fazlı'den."

Fazlı, 16. yüzyıl Osmanlı şairi.

<http://www.turkedebiyatilismlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=958>
(E.T.: 18.12.2018).

³⁵ "Ayna, 'Izzet Molla'dan".

صور بر ظل زائل اولدیغین تقریر ایدرمرات

لسان حال له اول مبحثی تنویر ایدرمرات

[....]

باقوب دیوان حسنه مطلع آبروی جانان

مثال طبع عزت درعقب تنظیر ایدرمرات

VIII. The Brook and the Tree; by 'Izzet Molla³⁶

بن اغلقدجه چاغلدی گلشنده جویبار

اولدم هوای عشقه اویوب بن ده جویبار

عزت مداد خامه مک اولمازدی پیروی

گر پیر اولینی اولمسه جویبار

IX. Eulogy of the Pen; by 'Izzet Molla³⁷

قلم کاف او نونه اولوب واسطه

ظهور ایتدی اشیاده هم رابطه

بشهر این مثل شهره عالمست

که هر کس هنز بیش روزی کمست

X. The Pen's answer to the Poet³⁸

سزک دائما لطفکز وار اولسون

هنر دشمنان زمان خوار اولسون

نیز بز اوله بزده لا او نعم

ینه عالمان در ولی النعم

³⁶ "Dere ve Ağaç, 'İzzet Molla'dan".

³⁷ "Kaleme Medhiye, 'İzzet Molla'dan".

³⁸ "Kalemin Şaire Cevabı".

- XI. The Mufti of Ergena; by 'Izzet Molla (A specimen of light banter.)³⁹

ایشتمش ایدم مفتی ارگنه
قه جه لقدمه بکزر ایمش ارگنه
دانشمزهمان میر و پاشاسنه
گیدر اول عزیزک تماشاسنه

- XII. Impromptu; by Fu'âd Pasha (written in the album of H.R.H the Princess of Wales)⁴⁰

صورتک سیرتکک بر آینه صافی در
حسن اخلاق اولور آنده همان جلوه نما
خامه تصویره سنی مقتدر اولسیدی اگر
بشقه بر صورت ایله ایتمز ایدی وصفک ادا

- XIII. To a Lady, with the writer's photograph⁴¹

فراق خاکپایک بولدیم گون جاندن ایرلدم
انگچون شممدی تصویر تن بیروحمی گوندردم

- XIV. Epitaph on an Officer killed in battle⁴²

قانمله یازدم عرشه بسالتلی ناممی
طولدردم اشته خون شهادتله جاممی
یاره چیچکلریله دوناتدم وجودمی
سیر ایلسون وطن یگیتلری عدنه خراممی

³⁹ "Ergene Müftüsü, 'İzzet Molla'dan" (Bir mizah örneği).

⁴⁰ "İrticalen söylenmiş [şir], Fuad Paşa'dan" (Majesteleri Galler Prensesinin albümünde kayıtlı.)

⁴¹ "Bir Kadına, yazarının fotoğrafıyla".

⁴² "Savaşta Ölen Bir Subayın (Mezar) Kitabesi".

Seçkide yer alan şiirlerin hemen altında İngilizce çevirileri yer almaktadır (bkz. Görsel I). Bu şiirler, Redhouse tarafından özgün bir şekilde İngilizceye çevrilmiştir⁴³. Redhouse, çevirilerinde aruz ve kafiye uyumu gözettiğini ve bu sebeple şiirleri birebir İngilizceye çevirmediğini makalesinde özellikle dile getirir (Redhouse 1879: 21, 59). “Turkish Poetry”de yer alan bu on dört şiiri, kısa bir ek takip eder. Bu kısımda Redhouse, Aralık 1878’de Türkçeye çevirdiği, “On the Accession of Pope Leo XIII (An Epigram after S. Malachi)” başlıklı bir dördlüğe yer vermiştir⁴⁴ (bkz. Görsel II). Redhouse, bu şiirin İngilizceden Türkçeye çevirdiği ilk ve son örnek olduğunu söyler ve bu çevirinin aruza uygun olup olmadığından duyduğu endişeyi dile getirir (Redhouse 1879: 60). Redhouse’un bu şiire makalesinde yer vermiş olması, her iki dili çeviri yapacak düzeyde bildiğini kanıtlama çabası olarak yorumlanabilir. Diğer yandan, Redhouse’un

⁴³Redhouse, Doğu dillerinden farklı şiir çevirileri de yapmıştır. Mevlânâ’nın *Mesnevî*’sindeki bazı şiirleri (*The Mesnevî*, 1881), 6. yüzyıl Arap şairi Şenferâ’nın Lâmiyye şiirlerini (*The L-Poem of The Arabs*, 1881), Enderunlu Vâsif’ın iki şiirini (*A Mother’s Advice to her Daughter and the Wild Daughter’s Undutiful Reply*, 1881) ve Kasidetü’l-bürde ve el-Busûrî’nin şiirlerini (*Arabian Poetry for English Readers*, 1881) İngilizceye çevirmiştir. Bu çeviriler, onun şiir tercümelerindeki yetkinliğini ortaya koyan başarılı örneklerdir.

Redhouse’un Arapçadan çevirdiği şiirler, W. A. Clouston’ın *Arabian Poetry for English Readers* derlemesinde şu başlıklar altında yer almaktadır: “Ka’b’s Poem of the Mantle”, “El-Bûsîrî’s Poem of the Mantle”. bkz: Clouston 1881: 305-341.

Redhouse’un yukarıdaki çevirilerinden bahseden kaynaklar için ayrıca bkz: Findley 2007: 523 ve Bowen 1945: 45.

⁴⁴Redhouse şiirin altına, Osmanlı Türkçesiyle şu açıklamayı eklemiştir: “XIII. Leo nâmıyla Papalık mesnedine bu def’a ku’ûd etmiş zâtın kudûmuna dâir takriben bin yüz kırk sekiz (1148) sene-i milâdiyyesinde güyâ Malahi nâm ‘azizin kerâmete inbâ ettiği işâretin terceme-i manzûmesidir” (Redhouse 1879: 61).

Bu şiirin Redhouse’un kendi yazısıyla orijinali, British Library’de Add Ms 35229-114’te yer almaktadır. Ayrıca Redhouse, gazeteci ve yazar Charles Mark Kent [1823-1902]’e yazdığı bir mektubunda da bu dördlüğe yer vermiştir. Bu mektup, British Library’de Add Ms 36355 numarasında kayıtlıdır.

Bu dokümanlar, 2016 yılında Cambridge Üniversitesi Tarih Bölümünde misafir öğretim üyesi olarak yürütmeye başladığım, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi BAP Birimi ve Atatürk Kültür Merkezi proje araştırma fonları ile desteklenen, “Edebiyat Tarihi Yazımı Bağlamında E. J. W. Gibb’in Osmanlı Şiir Tarihi ve Bu Eserin Yazım Sürecinin Araştırılması” başlıklı proje kapsamında British Library’de yaptığım arşiv çalışmalarında tespit edilmiştir.

bu tasarrufu Osmanlı şiiri hakkındaki yorumlarını sağlam bir temele oturtma ve *miüdafaa*namesini meşrulaştırma çabası olarak da değerlendirilebilir.

Redhouse, makalesinde Kemalpaşazâde dışında klasik dönemden neredeyse hiçbir şaire yer vermemiş, şiir örneklerini ağırlıklı olarak 19. yüzyıldan seçmiştir. Makalesinin bir bölümünde klasik dönem Osmanlı şairi Ahmed Paşa'dan kısaca söz eden Redhouse, D'Herbelot'un *Bibliothèque Orientale* adlı eserinden (1777) Ahmed Paşa'nın kısa biyografisine, hamam macerasına ve bu bağlamda söylediği yergi içerikli iki beyitin Fransızcasına yer vermiştir (Redhouse 1879: 27)⁴⁵. Redhouse'un, Osmanlı şiir sanatının yetkinliğini göstermek adına, İzârî ve Fazlî'nin şiirlerini seçmesi, yakın dönem şair/devlet adamlarından Fuâd Paşa ve Âkif Paşa'nın şiirlerine yer vermesi seçkisine öznel beğenisini yansıttığını göstermektedir. Bu bağlamda, Redhouse'un daha çok âşinâ olduğu, üzerinde çalıştığı ve/veya farklı gördüğü şair ve şiirleri seçkisine dâhil ettiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan Redhouse'un seçkisinde, medhiye, mersiye gibi türlerin yanı sıra, kitabe, beddua, mizahî ve eleştirel şiir örneklerine yer vermiş olması, şiir seçiminde tür ve içerik çeşitliliğini gözettiğini göstermektedir.

Redhouse seçtiği şiirlerin Osmanlı şiir sanatının inceliğini ve Türkçenin gücünü gösteren önemli örnekler olduğuna vurgu yapar ve bu örnekler üzerinden Osmanlı şiirinin nüanslarını açıklamaya çalışır. Seçkinin ilk örneği olan Sultan Selim mersiyesinin, Türk edebiyatının en iyi örneklerinden biri olduğunu söyler (Redhouse 1879, 29). Hüsnî'nin "A Simile criticised" şeklinde adlandırdığı şiiri üzerinden Osmanlı şiirinin yaygın temalarından "âb-ı hayât" ve "İskender" hikâyesine temas eder. Redhouse, seçtiği şiirleri, başarılı belâgat örnekleri olarak değerlendirir (Redhouse 1879: 34).

Redhouse'un seçkisinde en geniş yer verdiği şair, Keçecizâde İzzet Molla'dır. Onun şiirlerinin entelektüel düzeyinin daha yüksek olduğunu

⁴⁵ Redhouse, D'Herbelot'un eserinde bu beyitlerin Türkçe orijinallerine yer vermemiş olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirir. Burada Redhouse, muhtemelen orijinal kaynağa gidemediği için söz konusu beyitleri D'Herbelot'un eserindeki şekliyle Fransızca olarak alıntılarında durmuşdur (Redhouse 1879: 27-28).

ve bu şiirlerin Fars ve Türk edebiyatındaki mistisizmi başarıyla temsil ettiğini söyler (Redhouse 1879: 34-35). Redhouse, *Mihnetkeşân*'dan alıntıladığı ve "The Mirror", "The Brook and the Tree", "Eulogy of the Pen", "The Pen's answer to the Poet", "The Mufti of Ergena" başlıklarıyla adlandırdığı şiirleri daha kapsamlı bir şekilde inceler. Özellikle, İzzet Molla'nın "Eulogy of the Pen" başlıklı şiirini detaylı bir şekilde analiz eden Redhouse, bu şiirin zengin hayaller içerdiğini söyler. Şiiri şerh ederken Kur'an'daki ilgili bölümlere atıf yapan Redhouse, İslâmî gelenekte kalemin ve yazının önemine değinir (Redhouse 1879: 44).

Redhouse, İzzet Molla'nın *Mihnetkeşân*'ında yer alan "mir'ât" redifli gazeli üzerinde önemle durur. "The Mirror" olarak adlandırdığı bu gazeli, felsefî açıdan Osmanlı şiirinin en önemli örneği olarak tanımlar (Redhouse 1879: 44). Seçkindeki kimi örnekler üzerinden Doğu şiirinin mistik yapısına dikkati çeken Redhouse, mistisizmin Fars ve Türk edebiyatlarındaki başarılı yansımalarına işaret eder. Burada Redhouse'un, Fars ve Osmanlı edebiyatları arasında bir ayırım ya da üstünlük gözetmediği ve nitelik açısından söz konusu edebiyatları bir arada değerlendirdiği görülmektedir.

Redhouse, seçtiği şiirleri yalnızca sanat değeri açısından ele almamış, aynı zamanda bu şiirlerin üretildiği sosyal ve kültürel bağlamı da analiz etmiştir. Örneğin, İzzet Molla'nın "The Mufti of Ergena" olarak adlandırdığı şiirini analiz ettiği kısımlarda müftülük makamına ilişkin bazı bilgilere ve gündelik hayatta ilişkin detaylara yer vermiştir (Redhouse 1879: 56-57). Makalenin bu kısımları, Osmanlı topraklarında vakit geçirmiş, buradaki sosyal ve kültürel hayata tanıklık etmiş bir Batılının Osmanlı kültürü hakkındaki zengin birikimini yansıtmaya açısından oldukça değerlidir.

Redhouse, "Elegy on a Lady" başlığı altında yer verdiği Enderunlu Fâzıl'a ait iki beyitten hareketle İslâm'da kadının maneviyatının olup olmadığını tartışmaya açmıştır. Redhouse bu konuda ileri sürdüğü savlarının önemli bir kısmını Kur'an'daki ilgili bölümlere dayandırmıştır. Redhouse'un bu konuyu makalesinin gündemine taşımaya, American Board of Commissioners for Foreign Missions'da yapılmış olan bir konuşmaya

dayanmaktadır.⁴⁶ Bu konuşmada, İslâm'da kadının maneviyatının olmadığı ileri sürülmüştür (Redhouse 1879: 7). Görüldüğü üzere Redhouse, Türkler ve Müslümanlar hakkında farklı bağlamlarda yürütülen tartışmaları makalesine taşımış ve bu tartışmalarda ileri sürülen fikirleri birtakım karşıt argümanlar üzerinden çürütmeye çalışmıştır.

Sonuç

Redhouse'un, Türk kültürüne ve Osmanlı şiirine ilişkin çok yönlü birikimini yansıtan "Turkish Poetry" adlı makalesi, en genel tanımıyla, Batılı okurlara Türklerin köklü bir medeniyeti olduğunu kanıtlamak amacıyla yazılmış bir *müdafaa*namedir. Osmanlı'nın Arap ve Fars medeniyetlerinden bağımsız, kendine özgü zengin bir kültürü olduğunu ortaya koymayı amaçlayan bu makale, Batı'da Osmanlı şiirinin tarihselliğini konu edinen, tahlile dayalı ilk kapsamlı çalışmalardan biri olması itibarıyla önemli bir yerde durmaktadır. Redhouse bu makalesi ile kendisinden sonra Osmanlı kültürü üzerine çalışmalar yapan şarkiyatçılara önemli bir model sunmuş ve böylelikle İngiltere'de zengin bir Doğu edebiyatı literatürünün oluşmasına kaynaklık etmiştir. Redhouse'un bilimsel kaygılardan çok bireysel hassasiyetler üzerine yapılandırıldığı makalesi, "Turkish Poetry", dönemindeki Türk algısının nabzını tutması, Osmanlı/Türk kültürüne ilişkin önemli detayları Batılı okurların dikkatine sunması ve Osmanlı'nın kendine özgü bir şiir zevki olduğunu ortaya koyması açısından, bugün dahi, modern Osmanlı edebiyatı araştırmalarına kaynaklık edecek niteliğe sahiptir.

⁴⁶ Redhouse, makalesinde bu konuşmanın basılı metnine atıf yapmıştır. Söz konusu metin için bkz: Clark 1878.

Kaynakça

- ALEXANDER, H. Elizabeth (1934), "E. J. W. Gibb." *Transactions of the Glasgow University Oriental Society*, 6, 24-29.
- ALİ AZİZ EFENDİ (1884). *The Story of Jewad*. E J. W. Gibb (Çev.). Glasgow: Wilson& McCormick.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2019). "İbn Kemâl'in Yavuz Mersiyesi ve Tahir Olgun'un Şerhi." *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 40, 417-450.
- BİSAHA, Nancy (2004), "The New Barbarian: Redefining the Turks in Classical Terms". *Creating East and West: Renaissance Humanists and the Ottoman Turks*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 70 - 78.
- BOWEN, Harold (1945), *British Contributions to Turkish Studies*. Londra: British Council's Code Name: Turkish Studies.
- BROWNE, Edward G. (1912), "Gibb, Elias John Wilkinson". *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press.
- CHODZKO, Alexander (1842), *Specimens of the Popular Poetry of Persia, as Found in the Adventures and Improvisations of Kurroglou, the Bandit - Minstrel of Northern Persia, and in the Songs of the People Inhabiting the Shores of the Caspian Sea*. London: Printed for the Oriental Translation Fund of Great Britain and Ireland.
- CHEW, Samuel C. (1937), *The Crescent and the Rose, Islam and England during the Renaissance*. New York: Oxford University Press.
- ÇIRAKMAN, Aslı (2001), "Tyranny to Despotism: The Enlightenment's Unenlightened Image of the Turks". *International Journal of Middle East Studies*, C. 33, No: 1, 49-68.
- ÇİÇEKTAKAN, Nazım Can (2014), "Great Britain and the Ottoman Empire: British Discourses on the 'Ottomans', 1860-187". Doktora Tezi, Essex Üniversitesi.
- CLARK, N. G. (1878), *The Gospel in the Ottoman Empire*. Cambridge: Riverside Press.
- CLOUSTON, W. A. (ed.) (1881), *Arabian Poetry for English Readers*. Glasgow, Privately Printed.
- DAVİSON, Roderic H. (1981), "The Image of Turkey in the West, in Historical Perspective". *Turkish Studies Association Bulletin*, Cilt: 5, Nu: 1, 1-6.

- DAVİSON, Roderic H. (1993), "Türklerin Batı'daki Tarihsel İmajı". *Tarih ve Toplum* Cilt: 19, Sayı: 109, 34-38.
- D'HERBELOT, Barthélemy vd (1777), *Bibliothèque orientale, ou Dictionnaire universel contenant tout ce qui fait connoître les peuples de l'Orient*. Lahey: J. Neaulme & N. van Daalen.
- EL-KHAZREJİYY, 'Aliyyu'bnu'l-Hasan (1906), *The Pearl-Strings; A History of the Resûliyy Dynasty of Yemen*. (J. W. Redhouse, Çev), (E. G. Browne, R. A. Nicholson ve A. Rogers, Ed.), London: Luzac.
- EL-SHANFARA (1881), *The L-Poem of The Arabs*. J. W. Redhouse (Çev.). Londra: Trübner & Co.
- ERKOÇ, Seda (2016), "Dealing With Tyranny: Fulke Greville's Mustapha in the Context of His Other Writings and of His View on Anglo-Ottoman Relations". *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLVII, 265-290.
- FİNDLEY, Carter. V. (1979), "The Making of a Perfect Orientalist?". *Journal of the American Oriental Society*. Vol. 99/4, 573-600.
- FİNDLEY, Carter. V. (1998), "Sir James W. Redhouse (1811-1892) Mükemmel Bir Doğu Bilimcinin Öyküsü". Nuray Şimsek (Çev.). *Kebikeç*. Sayı 6, 211-245.
- FİNDLEY, Carter. V. (2007), "Redhouse, Sir James William". *Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 34, 52.
- GİBB, E. J. W. (1882), *Ottoman Poems*. London: Trübner.
- GİBB, E. J. W. (2013), *A History of Ottoman Poetry I-IV*. E. G. Browne (Ed.). Gibb Memorial Trust. Oxford: Oxbow Books. 2013.
- GİBB, E. J. W. (1888), "Ottoman Literature". *The Story of the Nations: Turkey*. Assisted by E. J. W. Gibb and Arthur Gilman. London: T. Fisher Unwin.
- GÜR, Nagihan (2018a), "J. W. Redhouse ve E. J. W. Gibb'in Entelektüel Paylaşmaları ve Osmanlı Kültürünü Anlama Çabaları". *Hacettepe Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 29, 103-124.
- GÜR, Nagihan (2018b), "The Reading Processes of a Scottish Ottomanist: E. J. W. Gibb and his Young Ottoman sources, *Middle Eastern Literatures*, 21:2-3, 171-205. <https://doi.org/10.1080/1475262X.2019.1576478>
- GÜR, Nagihan (2019), "İngiliz Gazete Arşivinde Osmanlı Şiirinin İzlerini Sürmek" (1835-1900). *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 76, 139-162. DOI: 10.32704/erdem.572887.

- HAMMER-PURGSTALL, J. (1836–1838), *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit*, 4 vols. Peşte: Conrad Adolph Hartleben's Verlag.
- ISTRIA, Dora d'. (1877), *La poésie des Ottomans*. Paris: Maisonneuve.
- KHOJA SA'D-UD-DÎN (1879), *The Capture of Constantinople*. (E. J. W. Gibb, Çev.). Glasgow: Thomas Murray&Son.
- KUMRULAR, Özlem (Haz.) (2005), *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- KURAN-BURÇOĞLU, Nedret (2010), "A Glimpse at Various Stages of the Evolution of the Image of the Turk in Europe: 15th and 21st Centuries." *Historical Image of the Turk in Europe, 15th Century to the Present*. Ed. Mustafa Soykut. İstanbul: The Isis Press. 21-37.
- MEVLÂNÂ JELÂLU-D-DİN MUHAMMED, ER-RÛMÎ (1881), *The Mesnevi*. J. W. Redhouse (Çev.). London: Trübner & Co., Ludgate Hill.
- OKUYUCU, Cihan (2007), "Osmanlı Şiiri Hakkında Yüzyıllık Bir Batı Kaynağı: GIBB'in *A History of Ottoman Poetry*'si." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 9, 601-616.
- REDHOUSE, J. W. (1877), *A Vindication of the Ottoman Sultans Title of Caliph*. Londra.
- REDHOUSE, J. W. (1878), *On the Significations of the Term 'The Turks'*. Read June 19th, 1878. Reprinted from the Transaction of the Royal Society of Literature. Vol. XI, Part III, New Series.
- REDHOUSE, J. W. (1879), *On the History, System and Varieties of Turkish Poetry*. London: Harrison and Son.
- REDHOUSE, J. W. (1880), *Lexicon, Redhouse's Turkish Dictionary*. Londra: Bernard Quaritch.
- SAİD, Edward. (2016). *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- SUGNY, M. Servan de (1853), *M. Edouard. La Muse Ottomane, Ou Chef D'oeuvre De La Poésie Turque*. Paris: Joel Chervuliez.
- TUNCER, Harun (2012), "Doğu ile Batı Arasında Bir Köprü: James William Redhouse". Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- WASÎFÎ ENDERÛNÎ (1881), *A Mother's Advice to Her Daughter and The Wild Daughter's Undutiful Reply: The Humorous Turkish Poems*. J. W. Redhouse (Çev.). Privately Printed.
- WELLS, Charles (1891), *The Literature of the Turks: A Turkish Chrestomathy*. London: Bernard Quaritch.
- WOODHEAD, Christine (2004), "Gibb, Elias John Wilkinson". *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press.

Arşiv Belgeleri

- British Library, Add Ms 35,229.
Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi, Add 4251/1164.

Elektronik Kaynaklar

- <http://www.ianridpath.com/startales/tycho.htm>
<https://arxiv.org/abs/1003.3836> (E.T.: 15.10.2018).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlu-gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6798> (E.T.: 27.06.2019).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlu-gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2840> (E.T.: 18. 12.2018).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlu-gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7534> (E.T.: 18. 12.2018).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlu-gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3298> (E.T.: 18. 12.2018).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlu-gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1003> (E.T.: 18.12.2018).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlu-gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3880> (E.T.: 18.12.2018).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlu-gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6375> (E.T.: 18. 12.2018).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlu-gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=958> (E.T.: 18.12.2018).
<http://www.oxforddnb.com/view/article/33382> (E.T.: 20.08.2018)
Allgemeine Zeitung, Nu: 194, 13 Temmuz 1877.

https://digipress.digitale-sammlungen.de/view/bsb00085370_00181_u001/1
(E.T.: 19.11.2018).

The Morning Post, 13 Şubat 1879.

<https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/titles/morning-post> (E.T.:
05.02.2019).

Ekler

I.—Concluding Strophe of an Elegy on Sultan Selim I; by his contemporary, 'Ashiq-Pasha-Zāda. (This monarch reigned less than nine years, and died A.D. 1520.)

عزمده نوجوان و حزمده پدیر صاحب السیف و صائب التدریر
 هم صف آریدی هم آصفرای نه وزیر ایستر ایدی و نه مشیر
 آلی شمشیر ایدی و دلی خنجر نیزه ایدی قولی و پرمغی تدیر
 آرزمانده چوق ایش ایتمشیدی سایه سی اولمش ایدی عالمگیر
 شمس عصر ایدی عصرده شمسک ظلی اوزون اولور زمانی قصیر
 تاج و تختیله فخر ایدر بگلر فخر ایدردی آنکله تاج و سریر
 گوکلی اول سورده بولوردی سرور که چاله چاشریدی تیغ و نفیر
 رزم ایشنده و بزم عیشنده گورمدی پدیر چرخ آکا نظیر
 حقیسه ایوان بزمه مهر منیر گیرسه میدان رزمه شیر دلیر
 اولجیق دار و گبیر اول شیری آکسون و قانلر آغلسون شمشیر
 حیف سلطان سلیمه حیف و دریغ هم قلم آغلسون آبی هم تیغ

In energy an ardent youth, in prudence an old man ;
 Of sword, the lord, in fight ; successful each adopted plan.¹⁴

¹⁴ Lit. "Lord of the sword, hitting of plan"; i.e., a warrior and a statesman.

Görsel I

Concluding Strophe of an Elegy on Sultan Selim I; by his contemporary, 'Ashiq Pasha-Zāda.

VARIETIES OF TURKISH POETRY.

61

On the Accession of Pope Leo XIII.
(An Epigram after S. Malachi.)

Through the Cross on Cross of Pius,
As through Mary's Dolours Seven,
Lo! from Death what Life emerges,
Joy from Anguish, Light from Heaven.

اون اوچنجی لیو نامیلہ پاپالتی مسندینہ بو دفعہ قعود ایتمش ذاتک
قدومنه دائر تقریبا بیک یوزقرق سکز سنه * میلادیہ سندہ کویا مالخی
نام عزیزک کرامتہ انبا ایلدیکی اشارتک ترجمہ * منظومئسی در

چکمش مریم انا دردرینی یدی
برده پیو پاپا چارمینگ بر چارمینی
اولومدن سیر ایله نه حیاتلر چیتدی
غدن مسرت آسماندن هم نور گلدی

J. W. REDHOUSE.

LONDON, *December*, 1878.

Harrison & Sons, Printers in Ordinary to Her Majesty, St. Martin's Lane.

Görsel II

“On the Accession of Pope Leo XIII (An Epigram after S. Malachi)